

SINH HOẠT CHUYÊN MÔN DỰA TRÊN QUAN SÁT, PHÂN TÍCH HOẠT ĐỘNG HỌC CỦA HỌC SINH Ở CÁC TRƯỜNG TRUNG HỌC TRONG GIỜ HỌC NGỮ VĂN TẠI THÀNH PHỐ CẦN THƠ

NGUYỄN THỊ VIỆT THUẦN*

Ngày nhận bài: 12/06/2016; ngày sửa chữa: 14/06/2016; ngày duyệt đăng: 21/06/2016.

Abstract: Professional exchanging activities are very important in teaching in schools to help teachers to improve pedagogical competences and overcome the difficulties in teaching. The reality shows that contents of professional exchanging activities focus on guiding documents, planning dissemination and emulation movement review, etc. Professional contents are not much paid attentions in exchanging activities. Therefore, the article proposes Professional exchanging activities based on observing and analyzing the learning activities of Phyloogy lessons of students at High schools. These activities have been carried out in Can Tho province and results show that these activities are effective in improving quality of education.

Keywords: The activities of professional group, learning activities, the observation in learning activities.

Qua thực tế kiểm tra và đánh giá về sinh hoạt chuyên môn (CM) ở các trường trung học cơ sở (THCS) và trung học phổ thông (THPT) những năm trước đây ở Cần Thơ, chúng tôi nhận thấy, các hoạt động sinh hoạt tổ CM phần nhiều tập trung vào việc triển khai học tập (HT) các văn bản chỉ đạo về CM của cấp trên, phổ biến các kế hoạch, kiểm điểm thi đua,... Những vấn đề thuộc lĩnh vực CM chiếm tỉ lệ thấp trong nội dung sinh hoạt tổ CM. Chất lượng các buổi sinh hoạt tổ CM còn nặng về nghiên cứu lí thuyết, thiếu các nội dung thực hành, phân tích đánh giá và tổ chức triển khai áp dụng vào thực tế. Vai trò quản lí của tổ trưởng CM đôi khi chưa rõ nét. Khảo sát các biên bản họp tổ CM, chúng tôi nhận thấy, nội dung chủ yếu các buổi sinh hoạt CM là phân công công việc cho các thành viên, nhắc nhở các thành viên thực hiện các công văn chỉ đạo của các cấp, ít đưa những nội dung CM ra bàn bạc, ít tìm hiểu vì sao học sinh (HS) chưa tiến bộ như giáo viên (GV) mong muốn, ít xem xét các hoạt động học của HS.

Vì vậy, đổi mới hoạt động tổ CM là rất cần thiết, cần có cách thức khác trong sinh hoạt CM để hoạt động này thực sự mang lại hiệu quả cho việc giáo dục, dạy học trong nhà trường. Bài viết này đề xuất một số kĩ thuật nhằm cải thiện tình hình sinh hoạt tổ CM để hoạt động này thực sự mang lại hiệu quả, từ đó nâng cao chất lượng dạy học.

1. Một số tiền đề về sinh hoạt CM dựa trên quan sát, phân tích hoạt động học của HS

Trước đây, khi tham gia dự giờ các đồng nghiệp ở

các trường trung học (gồm cả THCS và THPT), qua quan sát hoạt động học của HS, chúng tôi nhận thấy, HS không hứng thú trong khi học, biểu hiện rõ ở thái độ, lời nói, nét mặt, cử chỉ, ánh mắt, hành vi,... có những HS cười nói, làm việc riêng; hoặc tranh nhau trả lời những câu hỏi rất đơn giản, có tính ghi nhớ hay nêu lại những gì đã viết trong sách giáo khoa. Như vậy, khi các hoạt động HT diễn ra một cách hình thức, hời hợt sẽ tạo cho HS có cảm giác nhàm chán, không hứng thú và không quan tâm tới hoạt động học.

Nhằm thay đổi cách nhìn của GV về vai trò hoạt động học của HS, đổi mới nhận thức về vai trò, vị trí, nhiệm vụ của tổ CM và tổ trưởng CM trong bối cảnh đổi mới giáo dục và quản lí giáo dục trong mô hình trường học đổi mới, Vụ Giáo dục Trung học đã có hướng dẫn về sinh hoạt CM dựa trên quan sát, phân tích hoạt động học của HS và đưa ra cách thức thực hiện như sau [1]:

Bước 1: Mô tả hành động của HS/nhóm HS trong mỗi hoạt động học: - HS đã tiếp nhận nhiệm vụ HT như thế nào?; - Từng cá nhân HS đã làm gì (nghe, nói, đọc, viết - thể hiện qua việc HS đã ghi được những gì vào vở HT cá nhân); đã trao đổi/thảo luận với bạn/nhóm bạn những gì (thông qua lời nói, cử chỉ); Sản phẩm HT của HS/nhóm HS; HS đã chia sẻ/thảo luận về sản phẩm HT như thế nào? HS/nhóm HS nào báo cáo? Báo cáo bằng cách nào/như thế nào? Các HS/nhóm HS khác trong lớp đã

* Sở Giáo dục và Đào tạo Cần Thơ

lắng nghe/thảo luận/ghi nhận báo cáo của bạn/nhóm bạn thế nào?; - GV đã quan sát/giúp đỡ HS/nhóm HS trong quá trình thực hiện nhiệm vụ HT được giao thế nào? - GV đã tổ chức/điều khiển HS/nhóm HS chia sẻ/trao đổi/thảo luận về sản phẩm HT bằng cách nào/như thế nào?

Bước 2: Đánh giá kết quả/hiệu quả của hoạt động học đã được thực hiện: - Qua hoạt động, HS đã học được gì (thể hiện qua việc đã chiếm lĩnh được những kiến thức, kĩ năng gì)?; - Những kiến thức, kĩ năng gì HS còn chưa học được (theo mục tiêu của hoạt động học)?

Bước 3: Phân tích nguyên nhân ưu điểm/hạn chế của hoạt động học để hiểu rõ tại sao HS đã học được/chưa học được kiến thức, kĩ năng cần dạy thông qua mục tiêu (thể hiện thông qua sản phẩm HT mà HS phải hoàn thành), nội dung, phương thức hoạt động và sản phẩm HT mà HS phải hoàn thành.

Bước 4: Giải pháp nâng cao hiệu quả hoạt động học: cần phải điều chỉnh, bổ sung những gì về: - Mục tiêu, nội dung, phương thức, sản phẩm HT của hoạt động học? - Kỹ thuật tổ chức hoạt động học của HS (chuyển giao nhiệm vụ HT; quan sát, hướng dẫn HS thực hiện nhiệm vụ HT; tổ chức, hướng dẫn HS báo cáo, thảo luận về sản phẩm HT; nhận xét, đánh giá quá trình hoạt động học và sản phẩm HT của HS).

Từ lý thuyết được Bộ GD-ĐT triển khai về sinh hoạt CM, Sở GD-ĐT TP. Cần Thơ đã hướng dẫn tổ CM ở các trường THCS và THPT thực hiện. Trong quá trình tập huấn cho GV, chúng tôi đã chú ý đến một số kĩ thuật thực hiện sinh hoạt CM dựa trên phân tích hoạt động học của HS.

2. Một số kĩ thuật thực hiện sinh hoạt CM dựa trên phân tích hoạt động học của HS

2.1. Kỹ thuật quan sát khi dự giờ

2.1.1. Vị trí quan sát của người dự: Người dự giờ nên ở vị trí có thể quan sát HS học một cách tốt nhất; đồng thời, cần vẽ sơ đồ chỗ ngồi của từng HS khi bắt đầu giờ học. Trong quá trình quan sát, người dự giờ cần đánh dấu, ghi chép những biểu hiện tâm lí, thái độ, hành vi của một số HS (có thể quan sát được) trong các hoạt động, tình huống cụ thể như: Hoạt động nào? Bài tập nào? Thời điểm nào? Biểu hiện của HS đó như thế nào? Vì sao lại như vậy?

2.1.2. Quan sát HS học và suy nghĩ: Thái độ của HS khi tham gia học thể hiện qua nét mặt, hành vi, lời nói, cử chỉ, ánh mắt,... (thích thú, tích cực, chán nản, uể oải,...); Khả năng thực hiện các nhiệm vụ HT (có vừa sức không, có hiểu lời hướng dẫn không,...); Hoạt động nào HS hứng thú/không hứng thú? Vì sao? Làm cách nào để cuốn hút HS tham gia? Những HS nào chưa/không tham gia vào hoạt động? GV đã quan tâm đến tất cả mọi đối tượng HS chưa (HS tích cực và chưa tích cực)? Quan sát khi HS làm việc cá nhân/hoạt động nhóm: Thời gian có đủ để HS thực hiện nhiệm vụ được giao hoặc nắm được nội dung bài học không? Có bao nhiêu HS tham gia vào việc thực hiện nhiệm vụ? Có HS nào không tham gia? Vì sao? Trong trường hợp đó, chúng ta có thể làm gì để tất cả HS đều tham gia một cách có ý nghĩa? GV có khai thác kinh nghiệm, kiến thức của HS không?

2.1.3. Ghi chép theo phiếu quan sát: Sử dụng Phiếu quan sát để ghi chép nhanh các thông tin một cách ngắn gọn, cụ thể, dễ dàng đối chiếu tổng hợp thông tin một cách hệ thống, khoa học.

PHIẾU QUAN SÁT

Nội dung hoạt động	Biểu hiện của HS	Dự đoán tình huống (nguyên nhân)	Giải pháp sư phạm của GV
Hoạt động 1 - Tên hoạt động - Nội dung của hoạt động, nhiệm vụ, câu hỏi, bài tập	- Ví dụ, HS (A, B, N): cảm xúc, thái độ, hành vi, trả lời câu hỏi,... - Bài tập, sản phẩm, - Cách trình bày sản phẩm,...	- Vì... nên... - Có thể là... Ví dụ: Chưa tự tin hoặc chưa hiểu câu hỏi; HS không theo kịp sự hướng dẫn của GV; nghiêm túc, có ý thức trong giờ học;...	Có thể đưa ra các giải pháp phù hợp với từng nguyên nhân HS hoạt động tích cực/chưa tích cực. Chẳng hạn: Động viên HS trả lời bổ sung cho bạn; GV có thể lập lại câu hỏi/yêu cầu; GV khen ngợi, động viên HS kịp thời hoặc cuối giờ;...
Hoạt động 2 - Tên hoạt động - Nội dung của hoạt động, nhiệm vụ, câu hỏi, bài tập
...			

2.2. Một số kĩ thuật chụp ảnh và quay video khi dự giờ:

2.2.1. Tác dụng: - Những hình ảnh giờ học được trình chiếu lại sẽ giúp người dự có những minh chứng cụ thể cho các ý kiến nhận xét của mình; - Giúp người dạy minh họa nhìn lại quá trình dạy - học của chính mình, tự nhận ra ưu điểm và hạn chế của giờ học để rút kinh nghiệm; - Khi phân tích biểu hiện tâm lí của một HS cụ thể, có thể dùng hình ảnh đó để quan sát kĩ lại nét mặt,

hành vi,... của HS này. Qua đó, hiểu HS đang học thế nào, đang chịu áp lực gì, có thoải mái không.

2.2.2. Việc chụp ảnh và quay video giờ học cần chú ý những điểm sau: - Chú ý không làm ảnh hưởng việc dạy và học của GV và HS trong lớp; - Người quay phim, chụp ảnh không che khuất HS, làm cho HS không nhìn thấy bảng hay GV; - Việc quay cận cảnh khuôn mặt, thái độ HS cần chú ý không làm HS xao nhãng việc học hay cảm thấy khó chịu; - Không tự bố trí, can thiệp, xáo trộn công việc mà HS đang làm khi quay các sản phẩm HT của các em.

2.3. Một số kỹ thuật chủ trì sinh hoạt CM:

- Vai trò của người chủ trì đặc biệt quan trọng trong quá trình đổi mới sinh hoạt CM. Người chủ trì có thể là hiệu trưởng, phó hiệu trưởng, tổ trưởng CM hoặc một GV có uy tín, có năng lực CM và có kỹ năng chủ trì, giao tiếp tốt.

- Người chủ trì cần chuẩn bị một số hoạt động cho sinh hoạt CM: chuẩn bị bài dạy minh họa; dạy minh họa - dự giờ; thảo luận” [2].

- Người chủ trì cần chuẩn bị một số hoạt động cho sinh hoạt CM: chuẩn bị bài dạy minh họa; dạy minh họa - dự giờ; thảo luận” [2].

3. Dạy minh họa

Đầu tiên, tổ CM môn *Ngữ văn* ở Trường THCS Đoàn Thị Điểm, quận Ninh Kiều, TP. Cần Thơ chọn một GV để dạy minh họa, và cô giáo Hoàng Thị Ngọc Thanh đã cùng với tổ CM nghiên cứu bài học **Anh trảng** (Nguyễn Duy - **Ngữ văn 9**). Sau khi cùng tổ hoàn thiện giáo án, cô Ngọc Thanh đã tiến hành dạy minh họa. Cả tổ cùng tham gia dự giờ và hướng về nghiên cứu bài học. Kết thúc tiết dạy minh họa, sau khi cô giáo Hoàng Thị Ngọc Thanh tự nhận xét tiết dạy của mình, cả tổ tập trung lại để chia sẻ, trao đổi CM về bài học vừa được dự. Dù là trí tuệ của tập thể, nhưng một người đại diện đứng ra thực hiện nên ít nhiều cũng sẽ còn một số chỗ cần chia sẻ, giao lưu.

Ý kiến của người phụ trách bộ môn: về việc dạy minh họa của cô Hoàng Thị Ngọc Thanh: - Rất ngưỡng mộ tiết dạy của cô Thanh: Đầu tư tiết dạy chu đáo, GV dạy có lửa, có men như nhận xét của các thầy cô trong tổ; - GV nắm bài rất vững. Biết chất lọc những ý hay của HS như từ *“rưng rưng”* để biểu dương các em. Điều này rất tốt, nên phát huy; - Giọng cô giáo truyền cảm; giọng đọc phù hợp với nội dung

bài dạy; - Cô đã khai thác thơ theo đúng đặc trưng thể loại, từ nghệ thuật đến nội dung bài thơ; - Cô giáo đã minh họa thơ của tác giả khác để HS hiểu thêm. Nên khai thác thêm: vì sao không viết hoa đầu dòng ở các câu thơ 2, 3, 4 mỗi khổ. Nên giới thiệu thêm ý nghĩa nhan đề bài thơ; - Có sự phối hợp nhịp nhàng giữa GV và HS. Tuy nhiên, vấn đề cốt lõi nhất mà chúng ta cần quan tâm ở đây là phải quan sát các hoạt động học của HS trong suốt tiết học, chú ý đến những biểu hiện của các em HS như: thái độ, nét mặt, cử chỉ, điệu bộ, lời nói, ánh mắt, hành vi, bàn tay để như thế nào,...

Sau đây là Phiếu quan sát tổng hợp hoạt động học của HS đối với tiết dạy trên:

- PHIẾU 1:

Nhóm 01, gồm các đơn vị: Ngày 07 tháng 11 năm 2015

Trường THCS, gồm: Đoàn Thị Điểm, Chu Văn An, Trần Ngọc Quế, Trần Hưng Đạo, Lương Thế Vinh.

Trường THPT, gồm: Trung An, Vĩnh Thạnh, Thạnh An.

PHIẾU TỔNG HỢP QUAN SÁT HOẠT ĐỘNG HỌC CỦA HS

STT	Biểu hiện của HS	Dự đoán tình huống	Giải pháp sư phạm
1	HS nam ngồi góc phải khi gọi không trả lời được.	Chưa tự tin.	Động viên HS trả lời bổ sung cho bạn.
2	HS không ghi được bố cục và những từ GV yêu cầu gạch trong SGK.	HS không theo kịp sự hướng dẫn của GV.	GV có thể lặp lại.
3	HS bàn 1 thụ động.	Rụt rè.	GV nên gọi cả HS không giơ tay phát biểu.
4	HS tập trung nghe giảng.	Nghiêm túc, ý thức trong giờ học.	GV khen ngợi, động viên cuối giờ.
5	HS nữ ở góc phải hay xoa thái dương.	Có thể do âm thanh hơi vang.	Điều chỉnh âm thanh cho phù hợp.
6	HS góc trái không nhìn rõ bảng, bạn kế bên đọc bài cho chép.	Ánh sáng hơi chói.	- Yêu cầu đổi chỗ; - Hoặc kết hợp nghe – ghi.
7	HS chỉ trả lời câu hỏi đã chuẩn bị, chứ chưa trả lời câu hỏi ngoài.	Chưa phát huy năng lực tư duy.	Chuẩn bị câu hỏi gợi mở.
8	HS nam góc phải gật gù khi nghe giảng chỉ tiết <i>“có cái gì rưng rưng”</i> .	Tâm đắc, thích thú.	Tuyên dương.
9	HS nữ ở góc phải hay chống cằm.	Có thể do mệt mỏi, căng thẳng.	GV nên tạo ra tình huống.
10	HS chưa tham gia tích cực khi thảo luận nhóm.	Chưa nhiệt tình tham gia.	Nhắc nhở HS.
11	Khi GV hướng dẫn chuẩn bị bài, HS chỉ tìm văn bản để xem.	Không theo kịp.	Yêu cầu nêu số trang.

Yêu cầu: Quan sát dãy bàn học thứ nhất của HS.

- PHIẾU 2

Nhóm 01, gồm các đơn vị: Ngày 07 tháng 11 năm 2015.

Trường THCS, gồm: Hưng Phú, Phú Thứ, Thường
Thanh, Lê Bình, Hưng Thạnh

Trường THPT, gồm: Bùi Hữu Nghĩa, Bình Thủy,
Chuyên Lý Tự Trọng.

Mô hình đổi mới sinh hoạt CM qua quan sát,
phân tích hoạt động học của HS tại các trường trung
học TP. Cần Thơ đã cho thấy tiềm năng phát triển

CM của GV khá rõ rệt; đồng thời
bước đầu nâng cao chất lượng sinh
hoạt tổ CM, nâng cao chất lượng
giáo dục cho HS tại các trường trung
học. Đây là một hướng đi đúng đắn
và hiệu quả, cần được nghiên cứu
kĩ lưỡng, sâu sắc hơn và triển khai
mạnh mẽ hơn. □

PHIẾU TỔNG HỢP QUAN SÁT HOẠT ĐỘNG HỌC CỦA HS

Yêu cầu: Quan sát kĩ năng chia sẻ, thảo luận của HS).

STT	Biểu hiện của HS	Dự đoán tình huống (nguyên nhân)	Giải pháp sư phạm
1	Mỗi em tự tìm câu trả lời.	Chưa thảo luận.	GV hướng dẫn.
2	Một HS nam ngồi bàn thứ 4, thường không nhìn bảng, hay cúi mặt, nhìn chăm chú vào tập soạn.	Tính nhút nhát, không dám phát biểu.	GV chú ý quan sát và động viên tích cực, gọi nhiều lần và thường xuyên khích lệ để HS mạnh dạn hơn.
3	Nhóm bàn 5 + 6 có 4 em, 3 em góp ý kiến, 1 em ghi vào phiếu.	Đã có sự tập trung nhưng chưa có sự trao đổi, chọn lọc ý kiến.	GV động viên HS mạnh dạn bày tỏ ý kiến, suy nghĩ của nhóm.
4	HS nắm được bài nhưng kĩ năng thảo luận nhóm còn yếu.	Một số em làm việc, còn lại thụ động. HS có tâm lí chờ đợi GV chỉ dẫn.	GV đi từng nhóm hướng dẫn.
...			

Trong quá trình dự tiết dạy minh họa, người dự
quan sát hoạt động học của HS và tổng hợp lại, trong
nhóm cử một GV báo cáo lại cho toàn thể nhóm dự
giờ: phân tích từng hoạt động, chỉ ra những HS tích
cực, những HS chưa tích cực, nguyên nhân nào khiến
những HS ấy chưa tích cực; đồng thời trao đổi, chia sẻ
về những bài học đã học được khi dự giờ. Sau khi lắng
nghe phần báo cáo và chia sẻ của những người dự,
người chủ trì đã có những định hướng nhất định cho
tiết dạy và hoạt động học của HS một cách cụ thể,
phân tích bài học với những hình ảnh của tiết dạy
được minh họa, chủ yếu tập trung vào việc học của
HS qua từng hoạt động và đưa ra những bài học cần
rút kinh nghiệm.

Các GV đã phân tích bài học, đặt ra các vấn
đề chủ yếu tập trung vào việc học của HS như:
Các em có hiểu nội dung bài học hôm nay không?
Chuyển từ hoạt động nhóm sang hoạt động cá
nhân, HS có hiểu không? Trong hoạt động nhóm,
chủ yếu có một số em làm việc, một số ít HS khác
còn nhút nhát, rụt rè (chống cằm, hoặc cúi mặt,
hoặc xoa thái dương,...). Có GV cho rằng: quan
sát biểu hiện trên khuôn mặt HS khi kết thúc giờ
học, có thể cho biết giờ học có thành công không.
Ở tiết học này, đa số HS hiểu bài và cảm thấy
thích thú với bài học, tuy các em còn rụt rè, chưa
mạnh dạn.

trung học cơ sở, trung học phổ thông và giáo dục
thường xuyên). NXB Đại học Sư phạm.

[3] Nguyễn Trọng Hoàn (2015). *Đổi mới tư duy tổ
chức dạy học Ngữ văn nhằm thực hiện mục tiêu “thoá
mãn nhu cầu phát triển” và “phát huy tiềm năng
sáng tạo của mỗi cá nhân”*. Tạp chí Giáo dục, số 341,
tr 26-28.

KÍNH MỜI BẠN ĐỌC ĐẶT MUA TẠP CHÍ GIÁO DỤC NĂM 2016

Tạp chí Giáo dục ra 1 tháng 2 kì, đặt mua
thuận tiện tại các bưu cục địa phương (Mã số
C192) hoặc đặt mua trực tiếp tại Toà soạn
(số lượng lớn) theo địa chỉ: **TẠP CHÍ GIÁO DỤC,
4 Trịnh Hoài Đức, quận Đống Đa, Hà Nội.**

Kính mời bạn đọc, các đơn vị giáo dục,
trường học đặt mua **Tạp chí Giáo dục năm
2016**. Mọi liên hệ xin gửi về địa chỉ trên hoặc
liên lạc qua số điện thoại: 04.37345363;
Fax: 04.37345363.

Xin trân trọng cảm ơn.

TẠP CHÍ GIÁO DỤC